

بررسی عوامل فرهنگی-اجتماعی مؤثر در عدم یکپارچگی اراضی کشاورزی نمونه موردی: دهستان پشت دربند

دکترشاه بختی رستمی^۱، دکتر مصطفی طالشی^۲،
فروزان خنجری پیرکاشانی^۳ و مهدی صداقت^۴

چکیده

در این مقاله به بررسی عوامل فرهنگی-اجتماعی مؤثر در عدم یکپارچگی اراضی کشاورزی در قالب پرداختیم. یکپارچه‌سازی اراضی فرایندی از اصلاحات ارضی است که با تغییر در ساخت فضایی اراضی کشاورزی از طریق اصلاح مدیریت، ضمن تحرک بخشی به اقتصاد روستا، تحول در ساختار نواحی روستایی را تسهیل می‌کند. با وجود ضرورت یکپارچه‌سازی اراضی در جوامع در حال توسعه، عوامل زیادی مانع اجرای آن در روستاهای کشور شده است. نمونه‌های مورد مطالعه متشکل از ۱۰۷ بهره‌بردار کشاورز می‌باشد، که از روش نمونه‌گیری چند مرحله‌ای (خوشه‌ای) استخراج شد. سپس با استفاده از مطالعات کتابخانه‌ای و میدانی (طراحی پرسشنامه) داده‌های شاخص‌های؛ کاهش سرانه بین دو نسل، سرانه زمین، میزان سواد، میزان افزایش جمعیت بین دو نسل، تأثیر وقف، ارث (تقسیم شدن یا نشدن زمین بعد از مرگ)، تأثیر ازدواج (جهیزیه و مهریه) جمع آوری شد. بعد از جمع آوری و پردازش اولیه داده‌ها، بین شاخصهای فرضیات تحقیق ضریب همبستگی به روشهای اسپیرمن و پیرسن محاسبه شد. نتیجه آنکه، بین شاخصهای ازدواج و کاهش سرانه و همچنین وقف و کاهش سرانه همبستگی معناداری وجود ندارد، اما بین ارث و افزایش جمعیت با کاهش سرانه و همچنین سواد با سرانه زمین همبستگی معنادار وجود دارد. سپس برای سه فرضیه‌ای که بین شاخص‌های آنها ضریب همبستگی معنادار وجود داشت، معادله و نمودار خط رگرسیون محاسبه شد. بنابراین شاخص‌های وقف و ازدواج در عدم یکپارچگی اراضی دهستان پشت دربند تأثیری نداشته، در حالی که ارث، افزایش جمعیت و سواد از عوامل اجتماعی-فرهنگی مؤثر در عدم یکپارچگی اراضی در این دهستان می‌باشند.

واژه‌های کلیدی: یکپارچه‌سازی، اصلاحات ارضی، ساخت فضایی، همبستگی، دهستان پشت دربند، کرمانشاه.

^۱ استادیار دانشگاه پیام نور

^۲ استادیار دانشگاه پیام نور، مرکز تهران

^۳ دانشجوی کارشناسی ارشد جغرافیا، دانشگاه پیام نور

^۴ دانشجوی دوره دکتری برنامه ریزی محیطی

مقدمه

یکپارچه کردن زمین¹ در ادبیات توسعه کشاورزی کشورهای جهان بسیار متداول بوده و به معنای یکپارچگی و هماهنگ کردن کلیه فعالیتهای کشاورزی اعم از آماده‌سازی زمین، تهیه بذر، کود، سم، ماشین‌آلات کشاورزی، نگهداری و استفاده صحیح از آنها، مدیریت صحیح مزرعه و بازاریابی محصولات کشاورزی است به نحوی که ضمن بالا بردن توان تولید، نوع کشت و محصولات را برابر نیازهای جامعه هدایت کند (میردریکوند، ۱۳۸۶). نقطه مقابل آن پراکندگی و تقطیع اراضی است که از نتایج اصلاحات ارضی و رواج بهره‌برداری خرده‌مالکی است. هنگام تقسیم اراضی توسط هیأت‌های هفت‌نفره برای برقراری عدالت، زمینهای خرده‌مالکان علاوه بر کم بودن مساحت، به قطعات کوچک نیز تقسیم شد. با گذشت زمان و در اثر عوامل مختلف این زمینها به قطعات کوچک‌تر و پراکنده‌تر نیز تبدیل شده است.

تحقیقات زیادی در زمینه عوامل زمینه‌ساز این دو شیوه بهره‌برداری و مشکلات هر یک توسط صاحب‌نظران این حیطه صورت گرفته است، در اینجا برای روشن شدن هر کدام از این شرایط بهره‌برداری نتایج تعدادی از این بررسیها ذکر می‌شود:

تناوب زراعی، موقعیت طبیعی و جغرافیایی زمین، رشد جمعیت، ارث، اصلاحات ارضی، معامله زمین، احیاء اراضی در پراکنش دخیل می‌باشند. عواقب پراکندگی اراضی مانند: عدم به کارگیری شیوه‌های جدید و ماشین‌آلات، اتلاف وقت، از بین رفتن اراضی با احداث راهها و انهار فرعی و مرزبندیها، عدم انجام عملیات زیربنایی، هدر آب و عدم امکان تلفیق دامداری و زراعت داشت، لزوم یکپارچگی را به اثبات می‌رسانند (طالب، ۱۳۶۶ و ۱۳۶۷).

دلایل پراکندگی اراضی فارس را اختلاف در رعایت عدالت اجتماعی، ارث، تفاوت در مرغوبیت اراضی و دسترسی به آب، فاصله از روستا، کانالها و جاده‌ها، پستی و بلندی و تقسیم اراضی ۱۳۴۱ دانسته‌اند. مشکلات پراکندگی اراضی شامل افزایش هزینه نیروی کار، تلفات وقت و آب، عدم امکان احداث منابع آب مستقل، هدر رفتن زمین برای مرز بندی، له شدگی محصول در اثر چرای دامها و کاهش درآمد است (بخشوده، ۱۳۶۷ و ۱۳۷۰).

در نهاوند و کرمانشاه تأثیر تعدد و کوچکی قطعات را در اتلاف آب، عدم کارایی روشهای جدید آبیاری، اتلاف وقت و سرمایه، تقلیل تحرک در کاربرد ادوات و ماشین‌آلات کشاورزی و در عدم کارایی در مدیریت کشاورزی می‌دانند. وجود پراکندگی و کوچکی اراضی و منشأ تطور، مقدار نسق، کاهش مساحت، ناشی از نحوه رفتار مالکان و روابط آنها با کشاورزان است و نتیجه آن که کوچکی و پراکندگی اراضی از موانع اصلی توسعه کشاورزی است (شهبازی، ۱۳۶۸).

در منطقه دینور کرمانشاه ضمن آنکه اختلاف در مرغوبیت اراضی، ابتدایی بودن وسایل تولید، اصلاحات ارضی و همچنین تقسیم زمین بین وارثین در پراکندگی و کوچکی اراضی کشاورزی دخیل می‌باشند، برای رهایی از آثار سوء پراکندگی اراضی، راه چاره این است که به هر طریق

¹ . land consolidation

ممکن به یکپارچه کردن اراضی به صورتی که به خوبی با آداب و رسوم و فرهنگ و شرایط محیطی تطابق و سازگاری داشته باشد، پرداخته شود (سهیلی، ۱۳۷۱).

دلایل عدم یکپارچه‌سازی اراضی دهستان سمسکنده شهرستان ساری را می‌توان تنوع در مرغوبیت زمین از لحاظ اقتصادی، سواد، ارث و نبودن قوانین مدون در حمایت از مجریان طرح دانست (حسنی مقدم، ۱۳۷۴).

اصلاحات ارضی ۱۳۴۱ عامل اصلی پراکنش بوده و عدم یکپارچه‌سازی اراضی تابع شرایط اقتصادی-اجتماعی و اقلیمی مناطق است. ارث و تفاوت در کیفیت و مرغوبیت اراضی تشدید کننده مشکلات است. از علل مخالفت بهره‌برداران داشتن سابقه ذهنی بد نسبت به نظامهای بهره‌برداری اشتراکی و این اعتقاد که یکپارچه‌سازی مقدمه این تشکلهای بوده و باعث سلب اختیار می‌شود. قرعه کشی بر اساس توافق جمعی، خرید از مالکین متعدد و تقسیم اراضی مشاع بر اساس سهم از دیگر عوامل مؤثر در پراکندگی می‌باشد (زارع، ۱۳۷۷ و ۱۳۷۹).

در فلاورجان اصفهان پراکنش و کوچکی اراضی و استفاده بیش از حد از خاک، خطر فرسایش را بیشتر کرده و عدم کارایی ماشین‌آلات، پرت آب، کاهش درآمد، اتلاف وقت، مرزبندیهای سنتی، افزایش اختلاف، کاهش تعاون و همکاری، در نهایت کارایی مدیریت را پایین آورده و به کاهش بهره‌وری و افزایش هزینه و استمرار فقر منجر شده است. ساحت اراضی با سازماندهی بنه قبل از اصلاحات ارضی، ارث، رشد جمعیت، جهیزیه و اصلاحات ارضی از مهمترین عوامل مؤثر اجتماعی و فرهنگی پراکنش اراضی می‌باشند (افتخاری، ۸۲ و ۷۵ و ۱۳۷۴).

موانع زیر در یکپارچه‌سازی اراضی شالیزارهای مازندران مؤثر دانسته شده است: عوامل فرهنگی شامل باورهای سنتی (پایبندی کشاورزان به حفظ ساختار موجود) و سطح سواد، عوامل اجتماعی شامل مالکیت (تغییر مکان و مساحت زمینهای کشاورزی قبل و بعد از اجرای طرح)، عامل اقتصادی و عامل فنی و اجرایی. از میان این عوامل، عامل فرهنگی بازدارنده‌ترین و عوامل اجتماعی، فنی-اجرایی و اقتصادی در اولویتهای بعدی قرار دارد (آشکار، ۱۳۸۰).

اهداف و آثار یکپارچه‌سازی در صورت اجرای درست و اصولی عبارتند از: کاهش هزینه آماده‌سازی زمین، از بین بردن زمان تلف شده در اثر رفت و آمد بین قطعات، اجرای بدون معطلی طرحهای بهسازی و شبکه فاضلاب به دلیل افزایش درآمد و سرمایه، توجه به حفاظت چشم انداز طبیعی و حفاظت محیط زیست و توسعه روستایی و راه حل اجرای درست این طرح را آغاز یک اقدام جدی و قانونی می‌دانند (بکمن ۱، ۲۰۰۱ و ۲۰۰۲ و سوننبرگ ۲، ۲۰۰۲).

مشکلات تولید در املاک پراکنده و غیر دولتی کوزوو عبارت بودند از: قطعات با مساحت کم و شکل نامنظم، وجود قطعات پراکنده فراوان در زمینهای یک مالک، کمبود شبکه آبیاری مناسب، زهکشی و راه مناسب برای در دسترس بودن زمینها و فراوانی وجود بوته و درختهایی که مانع کاربرد ماشین آلات کشاورزی می‌شود. یکپارچه‌سازی زمینهای کشاورزی (۱۹۸۳) کاربرد زمین را از طریق قانون

ثابت نگه داشت، تفکیک زمینها و مبادلات و معاوضات زمین و ساخت و ساز در منطقه اراضی یکپارچه را ممنوع کرد. بعد از یکپارچه سازی قطعات به سمت وسیع تر شدن می‌روند و ماشین‌آلات کشاورزی برای آسان کردن کار و شخم زمینها به کار می‌رود، ایجاد شرایط مطلوب و زیرسازی جاده‌ها ممکن می‌شود، طرقي درآمد و ایجاد رقابت سالم بین مالکان و افزایش سرمایه‌گذاری ممکن می‌گردد، بهسازی شبکه‌های آبیاری و نهرها و در نهایت آگاهی کشاورزان در رابطه با ارزش زمینهایشان افزایش می‌یابد (مها، ۲۰۰۳ و ۲۰۰۲).

ویتیکینن به چگونگی یکپارچه‌سازی در تعدادی از کشورهای اروپایی پرداخته است. او توسعه روستایی را به واسطه یکپارچه‌سازی اراضی می‌داند، بررسیهای او در مخصوصاً آلمان و سوئد نشان داده که یکپارچگی باعث بهسازی و حفظ سیمای اراضی شده است. نتایج تحقیقاتش در موفقیت نه چندان کامل سوئد، فنلاند، نروژ و کشورهای موفق، حاکی از آن است که برای موفقیت در طرح باید روستایی را در اجرا دخالت داده و از هر فشار اجتماعی پرهیز شود (ویتیکینن، ۲۰۰۳ و ۲۰۰۴).

در روانسر عوامل مؤثر در عدم یکپارچگی اراضی رشد جمعیت، ارث، تردیدها و نابرابریها نسبت به نحوه اجرا و پیامد ناشی از اجرای طرح، کوهستانی بودن، نایکسانی مرغوبیت زمین مورد بهره‌برداری، تفاوت حبابه، دوری و نزدیکی به جاده عمومی و روستا، اختلاف فامیلی و سلیقه‌ای، اصلاحات ارضی، احترام به مالکیت در اسلام، واگذاری اراضی توسط هیأت‌های هفت‌نفره بعد از انقلاب، نبود خط‌مشی مناسب برای حفظ قطعات توسط دولت و خلأ قانونی و عدم آمادگی فرهنگی و مشکلات اجتماعی و اقتصادی دانسته شده است (خرمی، ۱۳۸۵).

یکپارچگی بعد از توسعه اقتصادی، باعث نوسازی روستا و بهتر شدن زندگی و توسعه فرهنگی- اجتماعی و حفظ چشم‌انداز و محیط زیست می‌گردد. بعلاوه آغاز مسیری به سمت توسعه پایدار و بهتر شدن کیفیت زندگی مردم است. اجرای آن نیاز دارد به یک سیاست روشن و چارچوبی رسمی و قانونی، منابع مالی کافی، توافق با کشاورزان و مشارکت بین اولیاء امور و اجتماع روستایی. نتایج بررسی دو طرح آزمایشی یکپارچه‌سازی اراضی آلمان-مجارستان (۲۰۰۰-۱۹۹۳) و یک طرح اشتراکی (۲۰۰۲) در هلند-مجارستان حاکی از آن است که یکپارچه‌سازی می‌تواند در دنیا اجرا شود، ولی با یک اقدام جدی و اصولی، به عبارتی برخورد اصولی با کشاورزان مخالف و پی‌گیری و مذاکره پی‌درپی (کوواکس و اسکو^۳، ۲۰۰۷).

پراکندگی اراضی باعث شده تا انتقال کشاورزی از سنتی به پیشرفته و توسعه کشاورزی با کندی انجام شود. هزینه‌های بالای تولید، کمبود درآمد، محرومیت استفاده بهینه از ماشین‌آلات و دستاوردهای فنی و علمی جدید در فعالیتهای تولیدی و همچنین فقر روستایی به عنوان شاخص توسعه‌نیافتگی در ارتباط با پراکندگی زمین قرار دارد. در جهت رسیدن به خودکفایی و امنیت

1. Meha
2. Vitikainen
3. Kovács & Osskó

غذایی و توسعه کشاورزی ضرورت دارد که با کمک دولت و مشارکت کشاورزان و بخش خصوصی طرح یکپارچه‌سازی کشاورزی اجرا شود (میردربیکوند، ۱۳۸۶).

تحقیقات انجام شده حاکی از آن است که محاسن و منافع یکپارچه‌سازی در حدی است که لزوم آن را در تنگنا قرار ندهد، یکپارچگی زمینه را برای دستیابی به اهداف توسعه روستایی و توسعه ملی فراهم می‌کند. هر چند پراکنش در جوامع دارای ساختار سنتی می‌تواند دارای کارایی و محاسنی باشد، اما در جوامع در حال توسعه و توسعه‌یافته، دستیابی به اهداف توسعه و سایر فرایندهای توسعه را به تأخیر می‌اندازد. پراکندگی نه تنها بر گرفتاریهای مردم می‌افزاید بلکه ضمن کاهش انگیزه‌های آنها برای تلاش بیشتر، از همکاری و تعاون مردم نیز می‌کاهد. پراکندگی موجب کاهش امکان نظارت دولتی و اجرای تصمیمات سیاسی و افزایش مشکلات قضایی می‌شود (افتخاری، ۱۳۸۲). متأسفانه با وجود نتایجی که مبنی بر ضرورت یکپارچه‌سازی حاصل شده این طرح هنوز نتوانسته جایگاه خود را برای اجرا در کشور بیابد. بنابراین محققان به بررسی پیرامون علل پراکنش اراضی و موانع مؤثر در عدم یکپارچگی این اراضی در مناطق گوناگون پرداخته‌اند.

با مطالعه تحقیقاتی که تاکنون پیرامون این مسأله صورت گرفته، محققان تصمیم گرفته‌اند که در ادامه مطالعات پیشین به یک تقسیم‌بندی از عوامل مؤثر در پراکندگی اراضی کشاورزی بپردازند. در یک تقسیم‌بندی کلی می‌توان این علل را به چهار فرایند اجتماعی و فرهنگی، اقتصادی، فیزیکی و کاربری طبقه‌بندی کرد، در اینجا به دلیل اعتقاد محققان و بر اساس مطالعات صورت گرفته راجع به اهمیت تأثیر موانع فرهنگی-اجتماعی (افزایش جمعیت، ارث، وقف، ازدواج (جهیزیه و مهریه) و سواد) سعی شده تا تأثیرات این عوامل در پراکندگی اراضی دهستان پشت دربند مورد بررسی قرار گیرد.

روش کار

دهستان پشت دربند با ۲۱۰۶ خانوار و ۱۱۱۷۵ نفر جمعیت، در بخش مرکزی شهرستان کرمانشاه واقع شده است. این دهستان دارای ۴۴ روستای دارای سکنه و ۶ روستای خالی از سکنه می‌باشد. از ۴۴ روستای دارای سکنه تنها ۴ روستای این دهستان دارای اراضی یکپارچه می‌باشند. بنابراین ۴۰ روستای باقیمانده با مشکل پراکندگی اراضی مواجه هستند. در اینجا به بررسی موانع یکپارچگی اراضی در ۴۰ روستای باقیمانده پرداخته شده است (شکل ۱).

در این تحقیق جهت جمع‌آوری اطلاعات و تکمیل پرسشنامه، ۱۰۷ کشاورز از کل جمعیت کشاورز دهستان با روش نمونه‌گیری چند مرحله‌ای (خوشه‌ای) انتخاب شده است. به این صورت که ابتدا توزیع داده‌های مربوط به تعداد خانوار کشاورز روستاهای دهستان پشت دربند را با استفاده از توزیع نرمال آزمون نمودیم که حکایت از معناداری توزیع نرمال داده‌ها داشت. فرمول توزیع نرمال به این صورت است (رابطه ۱):

$$f(x) = \frac{1}{\sigma\sqrt{2\pi}} e^{-\frac{1}{2}\left(\frac{x-\mu}{\sigma}\right)^2} \quad e = 2.718 \quad \text{است. } \mu \text{ میانگین و } \sigma^2 \text{ واریانس توزیع } x \text{ است.}$$

بنابراین در انتخاب نمونه از روستاهای دهستان می‌توان هر درصدی از این روستاها را انتخاب کرد. با یک تخمین ۲۵ درصدی ۱۰ روستا از روستاهای این دهستان به روش منظم (سیستماتیک)، انتخاب گردیدند. به همین دلیل به هر کدام از آنها بر اساس جمعیت از ۱ تا ۴۰ کد داده شده و سپس برای تعیین عدد ثابت فاصله، از رابطه ۲ استفاده شده است.

$$k = \frac{N}{n} \quad \text{(رابطه ۲)}$$

K = عدد ثابت فاصله بین دو نمونه

N = حجم یا تعداد افراد جامعه

n = حجم یا تعداد افراد نمونه

سپس با روش انتخاب اتفاقی اولین روستا، روستای با کد ۱ انتخاب شده است. این عدد معرف اولین نمونه (P_1) خواهد بود. موقعیت دومین نمونه از رابطه ۳ معین شده و موقعیت نمونه‌های بعدی به همین ترتیب از رابطه‌های ۴ و ۵ مشخص شده است (حافظ نیا، ۱۳۸۴).

رابطه ۳

$$P_2 = P_1 + K$$

$P_3 =$

(رابطه ۴)

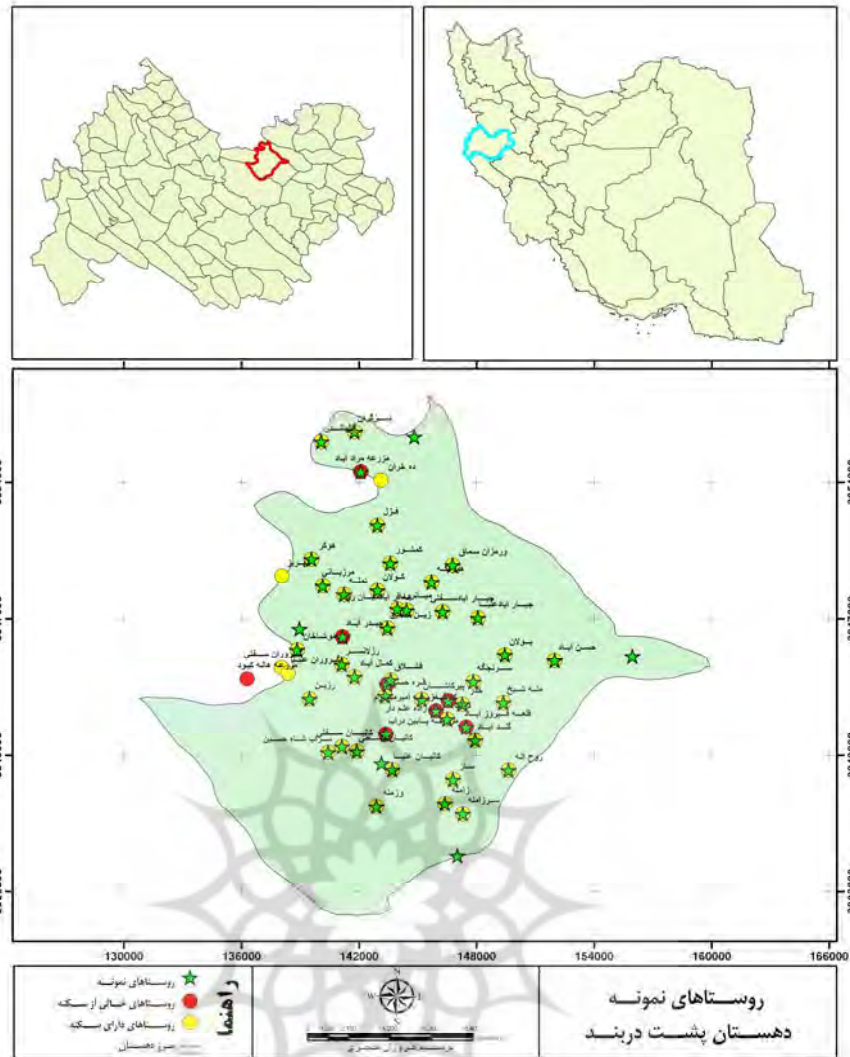
$$P_1 + 2K = P_2 + K$$

$$P_4 = P_1 + 3K = P_3 + K$$

(رابطه ۵)

,

در مرحله بعدی این نمونه‌گیری، اقدام به گرفتن نمونه از اعضای ۱۰ نمونه قبلی شد و یک تخمین ۲۰ درصدی از خانوار کشاورز هر روستا با همان روش نمونه‌گیری منظم (سیستماتیک)، صورت گرفت. در نهایت حاصل نمونه‌گیری ما که به روش چند مرحله‌ای (خوشه‌ای) صورت گرفته است و ۱۰۷ کشاورز از کل جمعیت کشاورز دهستان جهت تکمیل پرسشنامه می‌باشد.

شکل (۱): محدوده مطالعه و روستاهای نمونه دهستان پشت دربند

پس از جمع‌آوری اطلاعات از طریق پرسشنامه، اطلاعات مربوط به شاخصها استخراج شده و برای آزمون چگونگی ارتباط بین این شاخصها ضریب همبستگی بین دو شاخص هر فرضیه محاسبه گردید. برای برآورد ضریب همبستگی بین داده‌های رتبه‌ای از روش اسپیرمن استفاده شده است. ضریب همبستگی اسپیرمن از رابطه ۶ محاسبه می‌گردد.

$$R_s = 1 - \frac{6 \sum d^2}{N^2 - N} \quad \text{(رابطه ۶):}$$

برای برآورد ضریب همبستگی بین داده‌های کمی از روش پیرسن استفاده شده است. ضریب همبستگی اسپیرمن از رابطه ۷ محاسبه می‌گردد.

$$r = \frac{C_{xy}}{\sigma_x \sigma_y} \quad \text{(رابطه ۷):}$$

پس از این مرحله برای فرضیاتی که وجود همبستگی معنادار آنها به اثبات رسیده معادله خط رگرسیون برآورد شده است.

نتایج

بعد از آزمون فرضیات از مجموع ۵ فرضیه طراحی شده، فرضیه اول (بین عدم یکپارچگی اراضی زراعی و عامل ازدواج، جهیزیه و مهریه، رابطه وجود دارد.) با ضریب همبستگی $0/129$ - مواجه است که چون بین 0 و -1 است، همبستگی از نوع ناقص معکوس می‌باشد. تأثیر عامل ازدواج (جهیزیه و مهریه) در کاهش سرانه زمین یک رابطه یک طرفه است. در این حالت چون ضریب همبستگی بزرگتر از صفر نیست، بین دو متغیر همبستگی مثبت معناداری وجود ندارد. همچنین میزان خطای محاسبه شده ($Sig= 0/111$) بیشتر از $0/05$ می‌باشد و به دلیل عدم وجود رابطه معنادار بین متغیرها این فرضیه رد می‌شود.

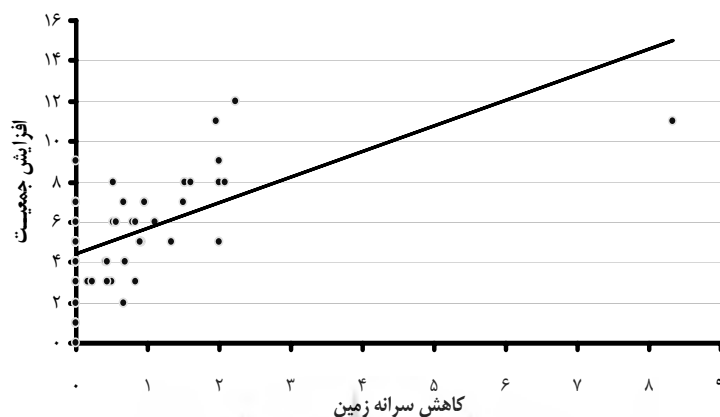
ضریب همبستگی بدست آمده بین دو متغیر فرضیه دوم، $0/142$ - است که چون بین 0 و -1 است، همبستگی از نوع ناقص معکوس می‌باشد. در اینجا نیز رابطه یک طرفه است و چون ضریب همبستگی بزرگتر از صفر نیست، بین دو متغیر همبستگی مثبت معناداری وجود ندارد. میزان خطای محاسبه شده ($Sig= 0/088$) بزرگتر از $0/05$ می‌باشد، بین دو متغیر همبستگی معنادار وجود ندارد، در نتیجه این فرضیه (بین عدم یکپارچگی اراضی زراعی و وقف رابطه وجود دارد.) رد می‌شود.

اما ضریب همبستگی $0/516$ بین دو متغیر فرضیه سوم (بین عدم یکپارچگی اراضی زراعی و ارث (تقسیم زمین بین فرزندان) رابطه وجود دارد.)، که بین 0 و 1 است، همبستگی ناقص مستقیم را نشان می‌دهد و به این دلیل که ضریب همبستگی بزرگتر از صفر است بین دو متغیر همبستگی مثبت معنادار وجود دارد. مقدار Sig صفر و کمتر از $0/05$ می‌باشد، بنابراین فرض H_0 رد و فرض H_1 (وجود همبستگی بین دو متغیر) تأیید می‌گردد.

شکل ۲. نمودار رگرسیون خطی کاهش سرانه زمین و ارث

ضریب همبستگی بین دو متغیر فرضیه ۴ (۰/۵۱۶) گویای همبستگی ناقص مستقیم است. ضریب همبستگی بزرگتر از صفر بین دو متغیر همبستگی مثبت معنادار را نشان می‌دهد. Sig کمتر از ۰/۰۵ وجود همبستگی بین دو متغیر را تأیید می‌نماید و فرضیه ۴ (بین عدم یکپارچگی اراضی زراعی و افزایش جمعیت رابطه وجود دارد.) به اثبات می‌رسد.

شکل ۳. نمودار رگرسیون خطی کاهش سرانه زمین و افزایش جمعیت

ضریب همبستگی دو متغیر فرضیه ۵، ۰/۴۹۹ بوده که بین ۰ و ۱ و ناقص مستقیم است. ضریب همبستگی بزرگتر از صفر است و بین دو متغیر همبستگی مثبت معنادار وجود دارد. Sig کمتر از ۰/۰۵ می‌باشد، یعنی فرضیه ۵ (بین عدم یکپارچگی اراضی زراعی و میزان سواد رابطه وجود دارد.) به اثبات می‌رسد

شکل ۴. نمودار رگرسیون خطی سرانه زمین و سواد

پس از محاسبه آزمون فرضیات و اثبات فرضیات دوم، سوم و چهارم، در مرحله بعد معادله خط رگرسیون را برای این سه فرضیه محاسبه گردید. در ستون ششم جدول شماره ۱ معادلات خط رگرسیون ۳ فرضیه اثبات شده عنوان شده است.

جدول ۱: نتایج آزمون فرضیات و معادلات خط رگرسیون

شماره فرضیه	ضریب همبستگی	sig	نوع رابطه	نتیجه	معادلات خط رگرسیون
۱	-۰/۱۲۹	۰/۱۱۱	یک طرفه	رد فرضیه
۲	-۰/۱۴۲	۰/۰۸۸	یک طرفه	رد فرضیه
۳	۰/۵۱۶	۰/۰۰۰	یک طرفه	اثبات فرضیه	$y = 1 + 0/75x$
۴	۰/۵۶۱	۰/۰۰۰	یک طرفه	اثبات فرضیه	$y = -0/694 + 0/249x$
۵	۰/۴۹۹	۰/۰۰۰	یک طرفه	اثبات فرضیه	$y = 0/095 + 0/74x$

بحث

برخلاف نتایج تحقیقات افتخاری در منطقه فلاورجان و شمس در بران اصفهان، بین دو شاخص ازدواج (جهیزیه و مهریه) و کاهش سرانه زمین، (فرضیه اول) هیچ همبستگی معناداری یافت نشد. همچنین در مورد فرضیه دوم یعنی تأثیر وقف در عدم یکپارچگی همبستگی معناداری بدست نیامد، در حالیکه مسیبه در بررسی‌های خود در گلپایگان، وقف زمین را از موانع یکپارچگی زمین می‌داند. همانا باید گفت، در هر منطقه بنا به آداب و رسوم و فرهنگ و شرایط محیطی آن منطقه یکسری عوامل نقش بیشتر و تأثیر بعضی عوامل کمرنگ‌تر می‌شود.

در ادامه بنا بر نظرسنجی مستقیم از کشاورزان در رابطه با نقش عوامل عنوان شده در فرضیات، آنها نیز اساسی‌ترین عوامل در عدم یکپارچگی اراضی خود را تأثیر عواملی چون سواد، افزایش جمعیت و ارث دانسته‌اند که نتایج حاصل از همبستگیها تأیید کننده این رابطه می‌باشد. این در حالی است که قبل از این حسنی مقدم در مطالعاتش در ساری نقش عامل سواد، افتخاری، شمس و خرمی در مناطق مختلف کشور نقش عامل افزایش جمعیت و طالب، بخشوده، زارع، افتخاری، حسنی مقدم، شمس، خرمی و ... تأثیر عامل ارث را در عدم یکپارچگی زمین مؤثر دانسته‌اند.

یکپارچه‌سازی اراضی کشاورزی با وجود ضرورت اجرا و اعلام موافقت ۹۲ درصدی جامعه مورد مطالعه تنها در ۴ روستای دهستان پشت دربند با موفقیت انجام شده است. بر اساس نظرسنجی که

توسط محققان از کشاورزان به عمل آمده، مشکلات ناشی از پراکندگی زمین کشاورزان این منطقه به ترتیب اهمیت عبارتند از: عدم امکان استفاده بهینه از ماشین‌آلات و شیوه‌های جدید کشاورزی، هدر رفتن و پرت زیاد آب، بالا رفتن هزینه‌های (کاشت، داشت و برداشت) زمین و کاهش درآمد حاصل از زمین، اتلاف وقت و انرژی زیاد در اثر آمد و شد بین قطعات، همچنین مشکل مدیریت قطعات و به طور کلی پراکنش زمین مانع عمده عقلانی کردن کشاورزی است، زیرا مانع کندی رشد و پیشرفت کشاورزی می‌شود، در صورتیکه یکپارچگی زمینه را برای دستیابی به اهداف توسعه کشاورزی و به دنبال آن توسعه روستایی فراهم می‌کند.

با توجه به نتایج بدست آمده از این مقاله و پرسیدن نظرات کشاورزان ساکن منطقه، یکپارچه‌سازی زمین در روستاهای این منطقه امکان‌پذیر نخواهد شد مگر با صورت گرفتن یکسری اقدامات اساسی و مهم که عبارتند از:

۱. افزایش آموزش و تشکیل کلاسهای توجیهی بیشتر و اطلاع‌رسانی جهت ارتقاء سطح آگاهی عمومی.

۲. همچنین حمایت دولت از تشکیل تعاونیهای تولید روستایی و ارائه اعتبارات و امکانات به این تعاونیها، ولی البته با نظارت کامل بر تشکیل اصولی و حقیقی تعاونی.

۳. عدم فروش زمین زراعی توسط کشاورز به افرادی که ساکن روستا نیستند و با زمین کشاورز مرز مشترک ندارند.

۴. همچنین وضع قوانینی برای جلوگیری از تقسیم زمین توسط ارث، زیرا بعد از فوت کشاورز زمین به تعدادی وارث می‌رسد. باید راهکاری ارائه شود که پس از فوت، زمین به یک نفر از وارثان منتقل شود و یا اختیارات تصمیم‌گیری در مورد چگونگی بهره‌برداری و مدیریت زمین را به یکی از وارثان بدهند، که اگر بتوان در قانون اصلاحاتی به وجود آورد، در خصوص یکپارچه‌سازی گام مثبتی برداشته شده است.

۵. در بسیاری از کشورها زمین کشاورزی به شخصی که صلاحیت کشاورزی و زراعی ندارد واگذار نمی‌شود، ولی در کشور ما مالکیت زمین زراعی به هر کسی داده می‌شود و او به هر شیوه که می‌خواهد می‌تواند کشاورزی کند. اگر بتوانیم یکسری شرایط برای مالکین زمین کشاورزی قرار دهیم، در مدیریت زمین تحولی ایجاد کرده‌ایم که به سمت اصلاح و بهبود کشاورزی گام بر می‌دارد.

۶. اگر بخواهیم در اجرای طرح یکپارچگی اراضی موفق شویم، یکپارچه‌سازی زمین باید بتدریج و با رفع موانع ذکر شده صورت بگیرد و نباید انتظار داشت که تمامی زمینهای کشاورزی منطقه و یا کل زمینهای یک کشاورز یک شبه یکپارچه شود. اجرای صحیح این طرح به صورتی که برای همیشه پایدار بماند، احتیاج به زمان زیادی دارد.

۷. در آخر لازم است به این نکته تاکید شود، که برای حرکت به سمت توسعه و پیشرفت کشاورزی و به عبارتی برای برقراری توسعه پایدار در کشور، باید به هر طریق ممکن به یکپارچه

کردن اراضی کشاورزی به صورتی که به خوبی با آداب و رسوم و فرهنگ و شرایط محیطی مناطق مختلف ایران تطابق و سازگاری داشته باشد، پرداخته شود.

مآخذ

۱. آشکار، محمدعلی، و دیگران (۱۳۸۵): بررسی نگرش کشاورزان به طرح یکپارچه‌سازی در شالیزارهای مازندران (مطالعه موردی: روستای گلیرد شهرستان جویبار)، اقتصاد کشاورزی و توسعه، شماره ۵۵.
۲. افتخاری، عبدالرضا رکن‌الدین (۱۳۷۴): بررسی دیدگاه‌های مختلف در ارتباط با فرایند یکپارچه‌سازی اراضی کشاورزی (قسمت اول)، فصلنامه تحقیقات جغرافیایی، انتشارات آستان قدس رضوی، شماره ۳۶.
۳. افتخاری، عبدالرضا رکن‌الدین (۱۳۷۴): بررسی دیدگاه‌های مختلف در ارتباط با فرایند یکپارچه‌سازی اراضی کشاورزی (قسمت دوم)، فصلنامه تحقیقات جغرافیایی، انتشارات آستان قدس رضوی، شماره ۳۷.
۴. افتخاری، عبدالرضا رکن‌الدین (۱۳۷۵): زمینه‌های انجام فرایند یکپارچه‌سازی اراضی زراعی در جهان با تأکید بر ایران، مجموعه مقالات اولین کنفرانس اقتصاد کشاورزی ایران، دانشکده کشاورزی زابل، جلد اول.
۵. افتخاری، عبدالرضا رکن‌الدین (۱۳۸۲): توسعه کشاورزی (مفاهیم، اصول، روش تحقیق، برنامه‌ریزی در یکپارچه سازی اراضی کشاورزی)، انتشارات سمت، چاپ اول، تهران.
۶. بخشوده، محمد (۱۳۶۷): بررسی اقتصادی مسأله پراکندگی اراضی کشاورزی در استان فارس، سازمان تحقیقات کشاورزی و منابع طبیعی، تهران.
۷. بخشوده، محمد، و بهاء‌الدین نجفی (۱۳۷۰): هزینه های پراکندگی اراضی کشاورزی در استان فارس، مجله علوم کشاورزی ایران، شماره ۲۱.
۸. حافظ نیا، محمدرضا (۱۳۸۴): مقدمه ای بر روش تحقیق در علوم انسانی، انتشارات سمت، تهران، چاپ یازدهم.
۹. حسنی مقدم، مجید (۱۳۷۴): مقایسه اقتصادی تولید برنج در اراضی یکپارچه و پراکنده دهستان سمسکنده شهرستان ساری، فصلنامه اقتصاد کشاورزی و توسعه، شماره ۱۹، صفحه ۷۳-۴۷.
۱۰. خرمی، محمود (۱۳۸۵): بررسی اثرات یکپارچه‌سازی اراضی زراعی بر توسعه کشاورزی روستاهای استان کرمانشاه (مطالعه موردی: روستاهای دهستان حسن آباد بخش روانسر)، واحد علوم و تحقیقات دانشگاه آزاد اسلامی، تهران.
۱۱. زارع، ابراهیم، و دیگران (۱۳۷۷): بررسی اقتصادی مسأله کوچکی و پراکندگی اراضی در شهرستان فسا از استان فارس، سازمان تحقیقات وزارت کشاورزی، فارس.
۱۲. زارع، ابراهیم (۱۳۷۹): پراکندگی اراضی در استان فارس - آثار و علتها، مجموع مقالات سومین کنفرانس اقتصاد کشاورزی ایران، جلد اول، ص ۱۱۱۱ و ۱۱۲۳.
۱۳. سهیلی، کیومرث (۱۳۷۱): آثار پراکندگی اراضی کشاورزی بر بهره‌وری اقتصادی آنها (بررسی دینور)، پایان نامه کارشناسی ارشد، ص ۱۰ و ۱۴.
۱۴. شهبازی، اسماعیل (۱۳۶۸): توسعه کشاورزی و مسأله کوچکی و پراکندگی و دوری قطعات اراضی مورد کشت و کار هر خانوار کشاورز، ارائه در اولین کنگره ملی بررسی مسائل توسعه کشاورزی ایران، سازمان تحقیقات کشاورزی و منابع طبیعی، تهران.
۱۵. طالب، مهدی (۱۳۶۷): عوامل مؤثر در تقطیع اراضی و لزوم یکپارچگی زمینهای واحد بهره‌برداری، مجله رشد جغرافیا، شماره ۱۱، ۱۳ و ۱۴، سالهای ۱۳۶۶-۱۳۶۷.
۱۶. مؤمنی، منصور، و فعال قیومی، علی (۱۳۸۶): تحلیل‌های آماری با استفاده از SPSS، تهران، چاپ اول.
۱۷. مهدوی، مسعود، و طاهرخانی، مهدی (۱۳۸۳): کاربرد آمار در جغرافیا، نشر قومس، تهران، چاپ اول.

۱۸. میردريکوند، اسفندیار (۱۳۸۶)؛ طرح یکپارچه‌سازی اراضی کشاورزی و آثار آن بر تولید، سازمان جهاد کشاورزی استان لرستان.

19 Backman, M. (2001), Land Consolidation in Sweden, Lecture at The National Land Survey in Helsinki.

20 Backman, M. (2002), Rural Development by Land Consolidation in Sweden, Paper FIGXXLL International Congress, Washington.

21 Kovács, E. and A. Osskó (2007), Land Consolidation in Hungary, dream or reality, Institute of Geodesy, Bosnyak, Hungary.

22 Meha, M. (2003), Digital Cadastre in Land Consolidation Zones, cadastral Agency Archive Building in pristine, Kosovo.

23 Meha, M. (2004), Land Consolidation in Kosovo and Impact on Rural Development, cadastral Agency Archive Building in pristine, Kosovo.

24 Sonnenberg, J. (2002), Fundamentals of Land Consolidation as an Instrument to Abolish Fragmentation of Agricultural Holdings, Paper FIGXXII International Congress, Washington.

25 Vitikainen, A. (2003), Development of the Land Consolidation Procedure, Paper FIGXXLL International Congress, Washington.

26 Vitikainen, A. (2004), An Overview of Land Consolidation in Europe, Nordic journal of Surveying and Real Estate research.

